نالە حەسەن لە شیعری کوردیدا دەکەوێتە قۆناغی دوای ڕاپەڕین. ئەم قۆناغە بۆ ئەم نەوەیە ئاسۆیەکی بە پیت و بێ تەگەرە بوو، چونکە کێڵگەی نوێکردنەوەی شیعری کوردی باش کێڵدرا بوو، ئەوان دەبوایە تۆوی نوێکردنەوەیان بە پیت و ڕسکاوتر تێدا بوەشاندبووایە، چونکە هەموو نەوەیەکی چالاک دەبێت مەشخەڵی نوێکردنەوەی لە نەوەی پێش خۆی گەشاوەتر بێت.

ئەگەرچی ئەم شاعیرە لە ناو گرووپێکی سیاسی توند کاری سیاسی بەڕێوە دەبرد، بەڵام خۆشبەختانە شیعرەکانی پێچەوانەی ئاراستەی سیاسی لە ناو خودێکی ئازار دراو و تا ڕادەیەک بێهوودە خاڵێکی جوانی پێکهێناوە.

ماوەیەکە لە دەرەوەی کوردستان دەژی، غوربەت کاریگەری خۆی لە پێکهاتەی شاعیریەتی کردووە و زەمینەیەکی گەرموگوڕی ڕۆمانسی غەمباری داوەتێ تا تۆوی بەهرە و لێهاتوویی خۆی تێدا بوەشێنێ.

نالە حەسەن:

ئەو شاعیرانەی ئایدیۆلۆژیا دەیانجوولێنێ کۆیلەن.. هەموو شتەکانی شیعریش لە جیهانی منداڵییەوە چرۆ دەکەن

لەنێو شیعرەکانمدا هاوار و گریان و فڕینەکانی سەردەمی منداڵی خۆم دەنووسمەوە

رامان: کەشوهەوای (گەڕەکی تەیراوە) و سەردەمی منداڵیت چ کاریگەرییەکی لەسەر خۆدۆزینەوەتدا هەبووە، لە بواری شیعردا. ئایا ژینگەی ئەوکاتەی زاگە، کاریگەرییەکی هەبووە لە دروستکردنی توانا و بەهرەی شیعر لای ئێوە؟

ناڵە حەسەن: بەو پێیەی خەیاڵ رووبەرێکی بەرفراوان لە شیعردا داگیر دەکات. خەیاڵیش بەبێ ئاوڕدانەوە لە ڕۆژگارەکانی دوێنێ و بەبێ ئاوڕدانەوە لە خەون و خەیاڵە شیرینەکانی منداڵی، ناتوانێ بگاتە ئاستی قوڵبوونەوە و ئاستەکانی بێئاگایی و ورێنەیی. خەیاڵ بەبێ ئاوڕدانەوە لە یادەوەرییەکانی منداڵی، ناتوانێ زمانی ناوەوەی مرۆڤ بهێنێتە گۆ، زمانی غەریزەکان و حەزەکان و ئارەزووەکان، ناتوانێ بوخچەی چەپێندراوی خەون و ئومێدەکان بکاتەوە. «سارتر» لە کتێبی (لە سوکراتەوە بۆ سارتر) کە لە نووسینی (تی. زێت. لاڤین)دا دەڵێ: من ڕقم لە منداڵی خۆم دەبێتەوە، چونکە هەموو شتێک لەوێدا دەمێنێتەوە. واتە هەموو شتەکان دەگەڕێنەوە بۆ ئەو وێستگەیە. واتە هەموو خەیاڵەکان و خەونەکان و خۆزگەکان، بە بارانی یادەوەرییەکانی منداڵی چرۆ دەردەکەن و بەبێ ئاوڕدانەوە لەم تەمەنە نەک هەر نووسین، بەڵکو ژیان مانایەکی نییە. (فرۆید) یش یاساکان و قەیدوبەندەکان و بیرکردنەوە تەقلیدییەکانی نێو کەڵچەرێکی پارێزگاری ئەوسای خۆی، لە بیناکردنی کەسایەتی خۆیدا ڕەنگدانەوەی هەبووە، هەڵسوکەوت و یاساکانی باوک و دایک ڕەنگدانەوەی بووە بە سەر تیۆر و بیرکردنەوەی فەلسەفە دەروونییەکەیدا. لە بەرئەنجامەکانی توندوتیژی باوک بوو«گرێی ئۆدیب»ی داهێنا. لە ڕێگەی تیۆرییەکانییەوە، ترس و تۆقین و خەونە چەپێندراوەکانی منداڵی و هەرزەیی خۆی نووسیوە. پێداگرتنی فرۆید لە سەر هەستە نەستییەکان و غەریزە کپبووەکان، ڕاستەوخۆ پێوەندی بەو باکگراوندەی سەردەمی منداڵی و هەرزەییەوە هەیە. کاریگەری یادەوەرییەکانی منداڵی لە نێو شیعرەکانی (ڕامبۆ، شاملو، ئەدۆنیس، ئەزرا پاوەند،... تاد) زۆر بە ڕۆشنی دەبیندرێ، بەڵام من بە پێچەوانەی سارتر یادەوەرییەکانی منداڵی خۆم خۆش دەوێ، بە هەموو خۆش و ناخۆشیەکانییەوە، بە هەموو مردن و لە دایکبوونەکانییەوە، یادەوەرییەکانی منداڵی من پڕاوپڕ بوو لە کارەسات و لە مردن و لە فڕین. من هێندە منداڵێکی چەتوون و بزێو بووم، بیرمە ڕۆژ نەبوو چەند جارێک نەمرم. ڕۆژنەبوو خەون و ئارەزووەکانم سەر نەبڕدرێ. منداڵیم پڕاوپڕ بوو لە نائومێدی و مردن. لەگەڵ ئەوەش باڵندەیەک بووم هەرگیز لە فڕین نەدەکەوتم. من ئێستاش درێژکراوەی تەمەنی منداڵیمم. ڕەنگە هەر بۆیە شیعرم نووسیبێ، تا لە نێو خەیاڵە جوانەکانی شیعر، خەون و ئارەزووە چەپێندراوەکانی منداڵی خۆم نمایش بکەمەوە. من لە نێو شیعرەکانمدا هاوار و گریان و فڕینەکانی سەردەمی منداڵی خۆم دەنووسمەوە.شوێن ئەو ڕۆژانە هەڵدەگرم کە لە نێو هاوارەکانی دوێنێمەوە خۆزگە و خەونەکانی ئێستام ڕووت دەکەمەوە و وەقسەیان دەهێنم. «شاملو» دەڵێ: (خۆزگە عەشق زمانی با وەقسە هاتبا)، بەڵام من ئەو خۆزگەیە لە نێو خەیاڵی شیعریم تێدەپەڕێنم و عەشق وەقسە دەهێنم. خەونەکان و غەریزە کپبووەکانم وەقسە دەهێنم. لە ژێر کاریگەری فرۆید دا بە زمانەکانی عەشق غەریزەکان و خەونەکانم دەنووسمەوە. هەندێک جاریش بە زمانەکانی گەردەلوول و برووسکە وەک مرۆڤێکی یاخی و ئەشقیایەکی سەرشێت: یاخی لە بازنەکانی حەرام و حەڵاڵ لە سنووربەندییەکانی کولتوور و ئایین و ئایدیۆلۆژیا. هەر بەم ڕۆحە یاخییەوە، جوانییەکانی ئەودیو مەراقەکان و خەونەکان و هاوارەکانم دەنووسمەوە. بەڵێ ئەو ڕۆژانە گەلێک کاریگەریان لە سەر بیرکردنەوە و دۆزینەوەی خودی مندا بووە کاتێک خەیاڵەکانی ئەو ڕۆژگارانەم دەنووسمەوە، دەچمەوە نێو دنیایەکی تر و هەموو شتەکان هێمن و ڕەنگین و جوان دێنەوە بەرچاو.منیش ڕۆدەچم و لە هەموو شتێک دادەبڕێم. «تەیراوە»ش ئەو بەهەشتەیە لەوێدا، منداڵیم و عەشق و شیعر چاویان هەڵێناوە. زاگەی ئاشنابوونمە بە جوانییەکانی گوڵەگەنم و پەپوولە و باران و زەردەخەنەکانی سەر گۆنای دایکم. تەیراوە بۆ من مەملەکەتێکە پڕ لە سیحر و نهێنی و پڕ لە پەلکەزێڕینەی بەرائەتی دوای بارانی عەشق و سۆز و میهر... بەهەرەش شتێک نییە لە ئاسمانەوە بێتەخوار. شتێک نییە لە نێو

دەریای وەهم بێتە بوون. لە نێو خەیاڵە شیعرییەکانی مندا، بەبێ ئاوڕدانەوە لە وەرزە پایزە بەهارییەکانی منداڵیم، بەبێ پیاسەکردن لە نێو کۆڵانەکانی شوێنی لە دایکبوونم نە عەشق مانایەکی هەیە نە میلۆدییە ڕۆمانسییەکانی جوانی.

ڕامان: ئێوە لە خوێندندا بواری زانستیتان هەڵبژاردووە، دەرچووی پەیمانگەی تەندروستین، لە هەمان کاتیشدا بۆ ماوەیەکی درێژ باوەڕێکی ماددیتان هەبووە. ئایا کەسێکی کۆمۆنیست لە ڕووی ئایدیۆلۆژییەوە، دەتوانێ هێندە بە ناسکی و بەو شێوە پڕ لە عاتیفەیە شیعر بنووسێ. شیعرەکانی تۆ پڕن لە لاواندنەوەیەکی خۆرهەڵاتیانەی ڕووت، هەمیشە فرمێسک بە چاوی وشەکانتەوە دیارن. (بە تایبەت لەو شیعرەی کە بۆ خولیای هاوسەرت نووسیوە)، کەچی کەسانی ئایدیۆلۆژی تاکباوەڕ، ڕەق و لۆژیکیانە و بە پێوەرەکانی عەقڵ و هاوکێشە ماتماتیکییەکان بیر دەکەنەوە. تۆ چۆن لەم هاوکێشەیە دەڕوانی؟

ناڵە حەسەن: بە بڕوای من لە نێو پانتایی دنیای هێمنی شیعر، هێندەی ئەوە کاریگەری هەیە کەوا ئەو شاعیرە، چۆن لە خەیاڵی شیعری و وێنەی شیعری و زمانی شیعر دەڕوانێ و چ بیرکردنەوەیەکی هەیە بۆ دنیای ئیستێتیکی شیعر، هێندە پێوەندی بەوەوە نییە کەوا ئەم شاعیرە چۆن بیردەکاتەوە و چ ڕوانینێکی هەیە بۆ دەسەڵات و سەر بە چ ئایدیۆلۆژیایەکە و لە چ ڕشتەیەکدا کاردەکات، چونکە لە سۆنگەی ڕوانینەکانی منەوە ئەو شاعیرانەی شەپۆلەکانی ئایدیۆلۆژیا فاکتەر و بزوێنەری بەلەمەکانی خەیاڵ و وشە و پێکهاتە شیعرییەکانیانە، زۆر بە قەناعەتەوە دەڵێم ئەو شاعیرانە (کۆیلەن)، چونکە ئەو خەیاڵەی بە ڕەنگە ئایدیۆلۆژییەکان ڕەنگڕێژ دەکرێ خەیاڵێکی مردووە، هەرگیز هێندە بڕناکات بگاتە ئاستی پێگەی سووتان و لە نێو نیشتیمانە بەرینەکەی خەیاڵ و جوانی جێگەی نابێتەوە. زمانی شیعر لەلای ئەم جۆرە شاعیرانە ناتواندرێ لە نێو بازنەی ڕووتی وشە دەربچێ. دەقێکیش لە دایک دەبێ دڵنیام خوێنەر لە جارێک زیاتر نایانخوێنێتەوە، چونکە بە بڕوای من برووسکە و هەورە تریشقەی نێو ئاسمانی شیعر، ئەوە هاتنە گۆی خەون و خەیاڵ و خۆزگە و سووتان و عەشق و جوانی و پاکی و ڕاستگۆیی مرۆڤە نەک زمانی ئایدیۆلۆژی و تاکباوەڕی و پێوەرەکانی عەقڵ و هاوکێشەی ماتماتیک و شتی تر. شیعر خۆ شلکردنە بۆ دەست حاڵەتی بێئاگایی. نووسینەوەی هەناسەکانی وڕێنەیە لە بنار هەورازەکانی مەعریفەدا. من کە بە نێو قووڵایی خەیاڵەکانم ڕۆدەچم بێئاگا دەبم لە خۆم و لە کاریگەرییەکانی ئایدیۆلۆژیا، هێندە ڕۆدەچم تا ئاستی فڕین و مەستبوون. لەوێوە دەتوانم بچمەوە نێو قووڵایی دەریا بێ بنەکانی خەون، ئارەزوو، عەشق، جوانی، سۆز، بەرائەت،...تاد لەوێوە دەتوانم بگەڕێمەوە نێو یادەوەری ڕۆژەکانی نێو منداڵدانی دایکم. نووسینەوەی ئەو چرکەساتانەی بۆ یەکەم جار هەستم بە جوانییەکانی تریفەی مانگ و سەوزایی سنەوبەر و خامۆشی پاییز و ڕەنگە ئاڵەکانی باخچە کرد. من کە وڕێنەکانم دەنووسمەوە هێندە بێئاگا دەبم لە خۆم و لە ئاوەدانی، تا ئاستی ئەوەی: نازانم من کێم و چیم، سەر بە چ نەژادێکم، نێرم، یان مێ. منداڵم، هەرزەم، یان پیر. لە سەرەتای ساڵەکانی شیعر نووسینم، کاتێک کە سەرسامییەکانی خۆم بۆ عەشق و بۆ جوانییەکانی مەمک دەنووسییەوە، زۆرێک لە خوێنەرەکانم وایان دەزانی من ژنە شاعیرێکم نەک پیاو. مرۆڤ پێکهاتەیەکە پڕاوپڕ لە سۆز و عاتیفە و خەونی ڕەنگاوڕەنگ.لە دیوی ناوەوەیدا ڕەنگی تر و خەونی تر و سروشتێکی تر هەیە. نووسینەوەی شیعر نمایشکردن و بە کاراکتەرکردنی ئەم سروشت و دنیا نەبیندراوەیە. ئەوەتا (کارل مارکس) کە دامەزرێنەری ماتریالیزمی دیالێکتیکە لە نامەیەکدا کە بۆ ژنەکەی دەنووسێ: داوای ئەوە لە هونەرمەندە تەشکیلییەکان دەکات، کە تابلۆیەک بکێشن ئەم چەمابێتەوە و کڕنوشی لە بەردەم ژنەکەیدا بردبێ. ئایا چ خوێندنەوەیەک بۆ خەیاڵی ئەم تابلۆیە دەکرێ. ئایا ئەمە زمانی ئایدیۆلۆژیایە، یان زمانی عەشق و بەها و سووتان و سۆز و خەونە جوانەکانی مرۆڤە. من دەمەوێ ڕاستگۆ بم لەگەڵ خۆم و خوێنەرەکان و لەگەڵ ئێوەدا. لە سەرەتای شیعر نووسینمدا ڕوانینەکانم بۆ ئەدەب و هونەر جیا بوو. لە سەرەتا (شیعر لای من هۆکار بوو نەک ئامانج)، بەڵام خۆشبەختانە هەر زوو بەوە گەیشتم کە دنیای شیعر زۆر بەرینتر و فراوانترە لە دنیای پڕاوپڕ لە پەیام و لە کلێشە و لە هەراوزەنای ئایدیۆلۆژیا و سیاسەت، بۆیە هەر زوو شیعرەکانی خۆمم ڕزگارکرد لە دەست هوتاف لێدان و لە خەیاڵە وشک و نەزۆکەکانی کۆیلەتی. ئەو شیعرەش کە ئێوە باسی دەکەن بۆ بزە گەرمەکانی خولیام نووسیوە،

ئەوە لە کاتێکدا بوو هێندە تەنیا بووم تا ئاستی مردن و ونبوون. بەڵێ لە زۆرێک لە شیعرەکانمدا لاواندنەوەی ڕۆژهەڵاتیانە دەبیندرێ. بەتایبەتی لەو شیعرەی کە بەڕێزتان باستان کردووە. ڕەنگە ئەوەش پێوەندی بە مانەوەی تەمەنێکی درێژەوە هەبێ لە نێو کۆڵانەکانی غوربەت و تامەزرۆیی هەستی گەڕانەوەم بۆ نیشتیمانە سپییەکەی لە دایکبوونم، یان پێوەندی هەبێ بە بوونی من و کەسایەتی من و بیرکردنەوەکانی من، بەڵام هەرچۆنێک بێت، ئەوە منم. ڕۆحێکی خۆرهەڵاتیانەی شەقار شەقار بووی نێو مەملەکەتی غوربەتم. بە هەموو ڕەنگ و ڕوانینەکانمەوە، بە هەموو هاوار و مردنەکانمەوە. وام لە نێو شیعرەکانمدام، بەڵام من هێندە دەزانم، ئێستا ئایدیۆلۆژیا و بیرکردنەوەی ڕەهایی لە نێو بوون و خەیاڵەکانی مندا مانایەک و ئەو کاریگەرییە تۆخەیان نییە. ئێستا (حەقیقەت بە تەنیا لەلای من نییە). من ئێستا هەورێکی گوماناویم لە نێو ئاسمانی خەون و بیرکردنەوەکانمدا، من بەشێکم لە گومان و گومانیش هەناسە گەرمەکانی نێو ڕۆحی منە.

ڕامان: سەرەتای دەیەی کۆتایی سەدەی ڕابردوو ساردەمەنیەکت لە بەرامبەر مزگەوتی سپی لە هەولێر هەبوو. لە نێو ئەو غەڵبەغەڵب و هاوار هاوارەدا تۆ لەگەڵ برادەرەکانت لە شیعر دەدوای، ئایا ئەو بەردەوامییەی تۆ لە شیعردا ئەوپەڕی عاشق بوون نییە بۆ شیعر. بە واتایەکی دی تا کوێ و تا چ ئاستێ عاشقی شیعریت.. بۆچی؟

ناڵە حەسەن: لە نێو هەناوی ئەم پرسیارەتاندا، لاپەڕەی ڕۆژانێکم بۆ هەڵدەدەنەوە کە ڕۆژانێکی بەرچاو و دیارە لە نێو یادەوەرییەکانی مندا. بەڵێ لەو ڕۆژگارەی ئەوسادا کە تەمەنێک لەو شوێنەدا کارم کرد. سەردەمانێک بوو، خۆشی و لەزەتم لە هەموو شتێک دەبینی. بە عەشقەوە دەمخوێندەوە و بە عەشقەوە دەمنووسی. سەرەتای ساڵەکانی سەردەرهێنان و دەرکەوتنم بوو. سەرەتای ئاشنابوونم بوو بە مەعریفەی دەق و مەعریفەی زمان. لەگەڵ هات و هاوار و بەزم و سەفای هەرزەکارانی ئەو شوێنەدا، من لەگەڵ برادەرەکانم بە تایبەتی (زانا خەلیلی شاعیر و بەختیار محەمەد عیسای نووسەر) و چەند برادەرێکی تر باسی شیعرمان دەکرد، باسی ئەدەب و هونەر بە گشتی و زۆر شتی تر. من ئەو کاتە لە گەرمەی کارکردندا بووم لە نێو جیهانی

سیاسەت و ئەدەب و هونەردا. لەگەڵ ئەوەشدا لە خەمی ئەوە دابووین، چۆن ببین بە خاوەنی دەنگی خۆمان. لە خەمی ئەوەدا بووین چۆن شەپۆلەکانی ئایدیۆلۆژیا و سیاسەت لەگەڵ خۆیدا نەمان بات و ونمان نەکات. چۆن سیاسەت جوانی و خەیاڵە ڕۆمانسییەکان لە نێو شیعرەکانمان دا نەخنکێنێ. چۆن بە ئازادی بیربکەینەوە و ئازادانەش بنووسین. بەهەرحاڵ ئەم ڕۆژانە ڕۆژە گەرمەکانی تەمەنی منن. لەو سەردەمانە عەشق بە هەموو مانا فەلسەفییەکەیەوە مانایەکی هەبوو لە نێو شیعرەکان و نووسینەکانی مندا. هەتا ئەمڕۆش بە هەمان جۆش و خرۆشەوە و هەمان ڕوانینم هەیە بۆ عەشق و بۆ دنیا سیحراوییەکەی نووسین و شیعر. من تا سەرئێسقان عاشقی شیعرم. ئەم عاشقبوونەم بۆ شیعر پێم وایە بەردەوامی بەبوونم داوە، کاریگەری زۆری لە سەر خۆدۆزینەوە و ناسینی خود و خەون و خولیاکانمدا بووە.

ڕامان: تا چ ئاستێ هێڵی بەیانی دیوانێک لەگەڵ دیوانێکی ترت ڕوو لە بەرزبوونەوەیە، ئایا کارت لەسەر ئەوە کردووە دیوانی ئەمڕۆت لە هی دوێنێ نەچێ. چۆن؟

ناڵە حەسەن: من پێم وایە ئەو نووسەرانەی کە هەمیشە خۆیان دووبارە دەکەنەوە، ئەو نووسەرانەن خەمی داهێنانیان نییە، یان تەنیا خۆیان دەخوێننەوە. ئەگینا بۆ نووسەرانێک کە خەمی داهێنانیان لە بەر بێ وا پێویست

دەکات هەمیشە لە نوێبوونەوەدا بن. ئەمەش کارێکە بە ئیرادەگەری ناکرێ، بەڵکو کارێکە بەرچاو ڕۆشنی دەوێ، بەهرە و توانای دەوێ، شەونخوونی و ماندوبوونی دەوێ. مەبەستمە بڵێم: دەبێ ڕوئیایەکی ڕۆشنمان بۆ نووسین و داهێنان هەبێ. هەزاران ساڵە «ئەرستۆ» وتوویەتی: (کردەی شیعر نووسین کردەیەکی لاسایی کەرانەوەیە). دەبێ چی بکەین خۆمان لە بازنەی لاسایی کردنەوە بهێنینە دەرێ و داهێنانی خۆمان هەبێ. دەبێ چی بکەین تاکو بتوانین خوێنەرانمان سەرسام بکەین و پرسیاری تازەیان لەلا بورووژێنین. دیارە بۆ هەر شاعیرێک و نووسەرێک دیاری کردنی هێڵی بەیانی نێوان دیوانەکان و دەقەکانی ئەمە کارێکی زۆر گرینگ و پێویستە. ئەمەش زیاتر خوێنەران دەتوانن بڕیاردەری بن ئەگینا وەک دەڵێن: (کەس بە دۆی خۆی ناڵێت ترشە)، بەڵام تا ئەو جێگایەی بۆ خودی خۆم دەگەڕێتەوە، دەتوانم بڵێم زۆر بە ئاگاهانەوە ئەم مەسەلەیەم لە بەرچاو گرتووە و کاریشم بۆ کردووە. من پێم وایە جیاوازی زۆر هەیە لە نێوان (مۆمێکی نوێی تەمەنم) و (ڕەشبەڵەکی ڕۆح)، یان لە نێوان (ڕەشبەڵەکی ڕۆح) و (عەشق و بەرائەتی ئاو)، یان لەگەڵ (ڕەنگە ئیرۆسییەکانی ئاگر) دا، یان لەگەڵ (نیگایەک بەسە بۆ مردن) کە تازەترین دیوانی شیعریمە. چ لە ڕووی ناوەڕۆکەوە چ لە ڕووی زمان و ستایلەوە ئاڵوگۆڕی زۆر لە نێوانیاندا دەبینم، پێشم وایە ئاڵوگۆڕەکان ڕوو لەسەرەوەن. من زۆرجار لە شیعرێکەوە بۆ شیعرێک ئەم جیاییە لە خۆمدا دەبینم. بە خۆشحاڵییەوەش زۆر جاران لە دەمی ڕەخنەگران و نووسەران و خوێنەرەکانمەوە ئەمەم بیستووە و پێم گەیشتۆتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا من پێم وایە نووسین کارێکی ئاسان نییە، تا نووسەر ئاستی توانای فیکری و مەعریفی بچێتە سەر، کردەی داهێنان قورس و قورستر دەبێت. دوای تەمەنێکی دوورودرێژ لە نووسین لە چاوپێکەوتنێکدا لە «گابریل گاریسیا مارکیز»یان پرسی (ئێستا کاری نووسین ئاسانترە، یان پێشتر) لە وەڵامدا وتی: ئێستا زۆر بە زەحمەتتر دەنووسم.

ڕامان: کە کوردستان جێ دەهێڵێت و ڕوو لە کۆڵان و گەڕەک و شار و وڵات و کێشوەرێکی نوێ دەکەیت، ئاستەنگەکانی ئەو ژیان و ئەو دەسپێکە بۆ شاعیرێکی کورد لە کەنەدا چییە؟

ناڵە حەسەن: دیارە بۆ هەرکەسێک کە نیشتیمانی خۆی جێ دەهێڵێ و ڕوو لە وڵاتێکی تر و کیشوەرێکی تر دەکات، لە سەرەتاوە وەک کەسێکی نامۆ و لاڵ و لاتەریک و دوورەپەرێز دەبێ لە هەموو شتێک.وەک باڵندەیەکی باڵشکاو، یان گەڵایەکی هەڵوەریوی دەم شۆستەکان دێتە بەرچاو. کاریگەرترین ئاستەنگیش نەزانینی زمانی ئەو وڵاتەیە، چونکە بە تایبەتی لە سەرەتادا فێربوونی زمان کلیلێکە بۆ کردنەوەی زۆربەی دەرگاکان. لە پاڵ فێربوونی زمانیش ئاستەنگی ژیان و گوزەران و بەرپرسیەتی خێزانداری و منداڵ و هەموو ئەمانەش کاریگەری خۆیان دەبێ . ئاستەنگێکی تر چۆن بتوانی (ئەگەر بکرێ) بەخێرایی خۆت لەگەڵ دابونەریت و کەلچەری ئەم وڵاتە تازەیە ڕابێنێ، ڕەنگە لە دوو ئاستی زۆر جیاوازدا بن لەگەڵ کولتوور و دابونەریت و باری کۆمەڵایەتی وڵاتی خۆتدا. دیارە خۆ گونجاندن لەگەڵ کولتووری وڵاتێکی تر کارێکی وا ئاسان نییە. ڕەنگە مرۆڤی وا هەبێت کە دڵنیام زۆریشن تا تەمەنێکی زۆر هەر نەتوانن لەگەڵ ئەم کەشوهەوا تازەیەدا ڕابێن، ڕەنگە لە ناخی ناخەوەیان لە کێشەیەکی قووڵ و لە مەینەتدا بن. ئەمەش لەسەر خودی کەسەکان دەوەستێ. کە تا چەند توانای ئەم گۆڕانە لەو کەسەدا هەیە.ڕەنگە پێوەندیشی بە ئاستی بیرکردنەوە و ئەو پاشخانە مەعریفی و ئاستی کرانەوەی ئەو کەسەوە هەبێ. فێربوونی زمان و تێکەڵبوون بە دابونەریتی ئەم وڵاتە و سوود وەرگرتن لە مێژوو و لە ئاستی ڕۆشنبیری و مەعریفی ئەم وڵاتە کارێکی سەرەکی و زۆر پێویستە بە تایبەتی بۆ کەسی نووسەر و شاعیر.

ڕامان: لە کۆڕی شیعری **٢٠٠٧/٥/٢٣** لە هۆڵی یەکێتی نووسەرانی کورد لە هەولێر هەندێ شیعری نوێی خۆتت خوێندەوە، هەندێ لە وەرگران لایان وابوو شیعرەکانی تۆ پێدەچێ لە کوردستان نووسرابن. بە واتایەکی تر هیچ سیما و خاسیەتێکی شیعری نوێی ئێستای ئۆرۆ - ئەمریکی بە شیعرەکانتەوە دیار نەبوو. بۆچوونی تۆ لەم بارەیەوە چییە؟

ناڵە حەسەن: بەر لە هەر شتێک دەمەوێ ئەوە بڵێم کە بڕیاردان و هەڵسەنگاندنی شیعر بە یەک خوێندنەوەی خێرا نەک هەر گوناهێکی گەورەیە، بەڵکو تاوانێکە بەرانبەر بەم دەقە دەکرێ. لەگەڵ ئەوەشدا دیارە من تەمەنێکە لە وڵاتی کەنەدا دەژیم، کەم تا زۆر شیعری کەنەدی و ئەمریکیم خوێندۆتەوە، پێشم وایە توانیومە

سوود له ڕەوتی تازەی ئەم کیشوەرە وەربگرم، بەڵام هێندەی پێم کرابێ خۆم لە کاری لاسایی کردنەوە پاراستووە، چونکە لای من لاسایی کردنەوە شتێکە و داهێنان شتێکی ترە. بە پێی ئەزموونێک کە لەگەڵ شیعر و نووسیندا هەمە من پێم وایە خاوەن ڕێچکە و شێواز و ستایلی خۆمم. ناشتوانم وا بە ئاسانی دەستبەرداری ئەم شێوازەی خۆم ببم. دەربارەی شیعرە تازەکانیشم کە لەم کۆڕەدا خوێندمنەوە، من پێم وایە زۆر شتی تازەی تێدا بوو، بە تایبەتی لە ڕووی ستایل و زمانەوە. هەر ئەم وەرگرە بەڕێزانە کە زۆربەیان نووسەر و شاعیر بوون ئەو قسەو هەڵسەنگاندنانەی هەیانبوو لە سەر شیعرەکان و کۆڕەکەم ئەو قسانەی لەوێدا پێیان وتم ڕەنگە خۆشترینی ئەو قسانە بن کە لە هەموو تەمەنی نووسینم بیستبێتم. ڕەنگە ئەگەر قسەکان لێرەدا دووبارە بکەمەوە بچێتە خانەی ستایش و بە خۆدا هەڵدان کە منیش پێویستم بەوە نییە. دیارە زۆریش ئاساییە لە کۆڕێکی ئاواهیدا کە خەڵکانێکی زۆر ئامادەی بن، ڕا و بۆچوونی جیاوازیش هەبێ.من پێم وایە دەقی زیندوو دەبێ خوێندنەوەی جۆراوجۆر لە خۆ بگرێ، ئەمەش بەڵگەی سەرکەوتنی کۆڕەکە و شیعرەکان بوو. دەربارەی ئەوەی کە تا چەند ڕەنگدانەوەی شیعری ئەمریکیم پێوە دیار بوو، ڕەنگە ئەوەم بەلاوە زۆر گرینگ نەبێت.

ڕامان: ئەگەر شیعر بە زمانی ئینگلیزی دەخوێنیتەوە، کێن ئەو شاعیرانەی دەیانخوێنییەوە. بۆچی؟

نالە حەسەن: زۆرن ئەو شاعیرانەی کە بە زمانی ئینگلیزی دەیانخوێنمەوە لەوانە: (ئەزرا پاوەند، ڕۆبەرت کریلی، ئیلیەت،ئیمیلی دیکنسۆن، ویلیەم ستافۆرد، ڕۆبێن سارا، جۆنی ئارنۆد.... زۆرانی تر) ڕەنگە هۆکارەکەی ئەوە بێت، من بە دەقە شیعرییەکانیان سەرسام بم. بۆ نێو قوولایی خەیاڵەکانیان بمگێڕن و سەفەرم پێ بکەن، یان لەوانەیە لە دنیا و خەون و مەینەتییەکانی خۆمەوە نزیک بن. بە کورتی من ئەو نووسەرانە دەخوێنمەوە، کە تووشی ڕامان و سەرسامیم دەکەن.

ڕامان: کێن ئەو شاعیرە کوردانەی کە چێژ لە تێکستەکانیان وەردەگری. بۆچی؟

نالە حەسەن: بە هەمان شێوەی پرسیاری پێشوو، لە نێو کوردانیشدا زۆرن ئەو شاعیرانەی من چێژ لە تێکستەکانیان وەردەگرم. ڕەنگە نەتوانم لێرەدا ناوی هەموویان بهێنم، بەڵام لەوانە: (شێرکۆ بێکەس، بەختیار عەلی، کەریم دەشتی، دڵشاد عەبدوڵڵا، ئەنوەر مەسیفی، هاشم سەراج، کەژاڵ ئەحمەد، سەباح ڕەنجدەر...... زۆرانی تر) هۆکارەکەش هەر ئەوەیە کە لە پرسیاری پێشوو وەڵامم داوەتەوە.

ڕامان: سەفەر و دنیای دیتن و گەشت تا چەند زەمینە بۆ ئافەریدەکردنی تێکستی نوێ دروست دەکا. ئایا مەعریفەی چاو گرینگییەکەی وەک سەفەری نێو کتێبەکانی نییە؟

نالە حەسەن: من پێم وایە سەفەر و غوربەت چەند دەرگایەک بە ڕووی مرۆڤەکان دادەخات و لە هەمان کاتدا چەند دەرگایەکی تر بە ڕوویاندا دەکاتەوە.کردنەوەی ئەم دەرگا تازانە بە تایبەتی بە ڕووی نووسەران، بە مانای تێکەڵبوونە بە نێو دنیایەکی تازە و خۆبینینەوەیە لە نێو خەون و خەیاڵ و بیرکردنەوەی تازە. ئاشنابوونە بە کولتوور و ڕەنگ و ڕوخسار و سروشتێکی تازە. واتە لە دایکبوونەوەیەکی ترە بە هەناسەیەکی تازە. لە هەمان کاتیشدا خۆدۆزینەوەیە لە نێو مەعریفە و هۆشیارییەکی تازەدا. بێگومان مەعریفەی چاویش بەشێکە لە مەعریفە گشتییەکە. هەروەک لە یەکێک لە پرسیارەکانی پێشوو وتووم، ڕەنگە هەندێک لە مرۆڤەکان نەتوانن لەگەڵ ئەم دنیا تازەیەدا هەڵبکەن و ڕابێن، بۆیە دەنگ و ڕەنگ و بوونیان بەرەو کپبوون و سڕبوون دەچێ.هەندێکیشیان بە پێچەوانەوە قەڵەمەکانیان بە بڕشتتر دەبێت. بیریان فراوانتر و خەیاڵەکانیان قووڵتر و چاوەکانیان ڕۆشنتر دەبینێت، چونکە دنیای سەفەر و غوربەت خۆی لەخۆیدا دنیایەکی کاریگەرە بەسەر ڕۆحی مرۆڤ. بینینی کەڤاڵ و نیگارە جوانەکانی سروشتێکی تر و باخچەی ڕەنگاوڕەنگ و شەقامی بەرین و ڕووناک ڕووناک و میترۆکان و ئاپارتمانە بەرز و سیحراوییەکان، خۆی لە خۆیدا چێژێکی هونەری و سەرسامی بە مرۆڤ دەبەخشێ. شیعری (سەحەر و دوای نیوەڕۆیەکی کەنار دەریا)م خەیاڵە فەنتازییەکەی ئەم شیعرە لە ڕوانینی جوانییەکانی ئاو و نهێنییە دڵڕفێنییەکانی شەپۆلەکان و ئارامییەکانی کەنار دەریایەک لە دایک بوو، بۆیە منیش

دەقی زیندوو، دەبێ لە مانادا قووڵ بێت و لە شێوەشدا نوێبوونەوە و تازەگەری پێوە دیار بێت.

ڕازیم بەوەی کەوا مەعریفەی چاو بە ئەندازەی مەعریفەی نێو کتێبەکان گرینگ و کاریگەرە بۆ وەبەرهەمهێنانی تێکستی جوان.

ڕامان: ڕەخنەی کوردی و خوێندنەوەی کوردی بۆ شیعری کوردی زۆر زۆر کەمە، تا ئێستا نووسینەکانی کێ لەو بوارەدا سەرنجی ڕاکێشاوی. ئایا ڕەخنە و خوێندنەوە بۆ شیعر هۆکارێک نییە بۆ زیندووبوونەوەی شیعر؟

نالە حەسەن: دیارە بۆ هەموو لایەکمان ڕۆشنە، ڕەخنەی کوردی و خوێندنەوە بۆ شیعری کوردی لە چ ئاستێکدایە. من پێم وایە ئەوەش بەشێکی پێوەندی بە زرووفە مەوزووعیەکەیەوە هەیە، بە مانای پێوەندی بە حاڵ و وەزعی ڕەخنەگران و ڕۆشنبیرانمانەوە هەیە کە خاوەنی چ فیکرەیەک و زەخیرەیەکی مەعریفین. بەشەکەی تری پێوەندی بەو ئەخلاقە کولتوورییە خێڵەکییەوە هەیە کەوای کردووە هۆکاری سیاسی و حیزبی لەم ڕاستایەدا ڕۆڵی کاریگەری خۆی ببینێ، بەڵام لەگەڵ ئەمانەشدا ناکرێ نووسینەکانی: (عەلائەدین سەجادی و محەمەدی مەلا کەریم...) لە بیر بکەین. بە تایبەت خوێندنەوەیان بۆ شیعری کلاسیک، یان نووسینەکانی «ئازاد عەبدولواحید» فەرامۆش بکەین. هەر چۆنێک بێت ڕەخنە نەک هەر بۆ کۆمەڵگەی ئێمە، یان بۆ نوێبوونەوەی دەق، بگرە لە هەموو قۆناغ و دەورانە مێژووییەکان کاریگەری خۆی بەسەر کولتوور و باری کۆمەڵایەتیدا بووە. لە سەردەمی بووژانەوە لە ئەورووپا ڕەخنەگرەکان پێشەنگ بوون، ئەگەر ڕەخنەگرەکان نەبوونایە ئەورووپا و ئەمریکا بەو مەدەنیەتەی ئێستایان نەدەگەیشتن. ئەوە ڕەخنەگرە جدییەکانن دەرگای جیهانێکی تازەمان لێ دەکەنەوە. نەک تەنیا هۆکارێک بن بۆ نوێبوونەوەی دەقێکی شیعری.خوێندنەوە و ڕەخنە کاریگەری زۆری هەیە بەسەر لە دایکبوون و نوێبوونەوەی دەقدا، چونکە خوێندنەوە و ڕوئیاکانی ڕەخنەگرێکی جدی و ڕاستگۆ زۆر قووڵتر و فراوانترە لە خوێندنەوەی خوێنەرێکی ئاسایی. خوێندنەوەی ڕەخنەگرێکی جدی و ڕاستگۆ نەک هەر کاریگەری دەبێ بەسەر نوێبوونەوەی دەق جگە لەوەی دەقێکی تازەش لە دایک دەبێ، بەڵکو تەکانێکیش بە خاوەنی دەقەکە دەدا و چێژێکی زیاتریش بە خوێنەر دەبەخشێ.

ڕامان: لەو ماوانەی دواییدا کۆمەڵە شیعرێکت لە زمانی ئینگلیزییەوە وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی، ئایا ئەو ئاستەنگانە چین کە لە کاتی وەرگێڕانی تێکستێکی شیعری ڕووبەڕووت دەبنەوە؟

نالە حەسەن: بەر لەهەر شتێک دەمەوێ ئەوە بڵێم من نە وەرگێڕم و نە خەمی وەرگێڕانم هەیە. هێندە نەبێت چ لە وەرگێڕانی شیعرەکان و چ لە وەرگێڕانی بابەتەکانی تر تەنیا هەوڵدانێکە و هیچی تر، بەڵام ئەو ئاستەنگانەی دەهاتنە بەردەمم لە چەند خاڵێک خۆیان دەبینییەوە یەکێکیان ئەوە بوو، زۆر لە خەمی ئەوەدا بووم کە بە ئەمانەتەوە شیعرەکان وەربگێڕم و ناوەڕۆک و خەیاڵ و وێنە شیعرییەکان نەشێوێنم. لە هەندێ شوێن هەستت بەوە دەکرد زمانی ئینگلیزی پێشکەوتنی زۆری بە خۆیەوە بینیوە، بۆ هەندێ وشە و دەستەواژە بە زەحمەت مانای پڕ بە پێستت دەست دەکەوت. یەکێکی تر فەرهەنگە کوردییەکانە، هەندێک لە ماناکانی نێو فەرهەنگە کوردییەکان ئێستا لە زمانی ئینگلیزی ئەو مانایانە هەر بەکار ناهێندرێن و کۆن بووینە هەستت بەوە دەکرد کەوا فەرهەنگە کوردییەکان پشتیان بە سەرچاوە زۆر کۆنەکانی فەرهەنگە ئینگلیزییەکان بەستووە، هەروەها نەبوونی فەرهەنگی ئەلیکترۆنی کوردی، ئەمەش یەکێک بوو لە ئاستەنگەکان، ئەمەیان زیاتر پێوەندی بە کاتەوە هەیە.

ڕامان: ئایا لە وەرگێڕانی شیعردا لە زمانێک بۆ زمانێکی دی شاعیربوون و شاعیرنەبوونی وەرگێڕەکە چ ڕۆڵێک دەبینێ ؟

نالە حەسەن: بە بڕوای من لە وەرگێڕانی شیعردا لە زمانێکەوە بۆ زمانێکی تر شاعیر بوونی وەرگێڕەکە ڕۆڵ و کاریگەری زۆر بەرچاو دەبینێ.وەک ئەوە وایە هونەرمەندێکی شێوەکاری کوردی کاتێک سەیری تابلۆکانی هونەرمەندە بیانییەکانی وەک: (بیکاسۆ، لیۆناردۆ داڤنشی، سلفادۆر دالی، ڤانکوخ، گاگوین، گۆیا ،مەنچ،... تاد) بکات خوێندنەوەکانی بۆ تابلۆکان چەند هونەریانەتر و ڕۆشنتر دەبێ لە خوێندنەوەی کەسێکی ئاسایی، یان شاعیرێک، یان ڕۆماننووسێک. هۆکارەکەشی ئەوەیە هونەرمەندە شێوەکارییەکە خۆی لە نێو ئەو جیهانەدا دەژیێ و لە نێو ئەم جیهانەدا بەهرەیەک و توانایەکی هەیە، ئەم زیاتر بە مەعریفەی ڕەنگ و هێڵکاری و فیگەر و هونەرەکانی تر ئاشناترە. شیعر و وەرگێڕانی شیعر و شاعیربوونیش بە هەمان ئەندازە. من

پێم وایە شاعیران زیاتر ئاشناترن بە مەعریفەی وشە و زمان و خەیاڵ لە شیعردا. ڕەنگە ئەگەر وەرگێڕەکە شاعیر نەبێت هەندێ جار مانای وشەکان و خەیاڵەکان بشێوێنێ، هەرچەندە ئەگەر زمانزانێکی باشیش بێ. ڕەنگە لە پشتی وشەکانەوە دنیایەکی تر نەبینێ، چونکە لە پشتی وشەکانەوە مانای تر و جوولەی تر و ڕەنگی تر هەیە. بەڵگەشم بۆ ئەمە، من شیعری وەرگێڕدراوم خوێندۆتەوە توانای ئەوەم نەبووە تا کۆتایی شیعرەکە بخوێنمەوە،هێندە بە نارێکی شیعرەکە وەرگێڕدراوە. ڕەنگە جاری واش هەبێ وەرگێڕەکە شاعیریش بێ و ئەم حاڵەتانە هەر ڕووبدەن، بەڵام من پێم وایە ئەم حاڵەتانە لە وەرگێڕی شاعیر دەبێ کەمتر بێ بەو مەرجەی شاعیرەکە زمانزانێکی باش بێت.

نووسین کارێکی ئاسان نییە، تا نووسەر ئاستی توانا و فیکری مەعریفی بچێتە سەر، کردەی داهێنان قورس و قورستر دەبێت.

ڕامان: بە گوێرەی زانیارییەکانی تۆ لە بواری وەرگێڕاندا، کێن ئەو وەرگێڕە کوردانەی کە تەواو سەرکەوتوون لە کارەکانیان. بۆچی؟

ناڵە حەسەن: من بۆ خۆم (عەزیز گەردی و عەبدوڵڵا حەسەن زادە و شوکور مستەفا) لە کارە وەرگێڕدراوەکانیاندا سەرکەوتوویان دەبینم، بە دوای ئەمانەش «ئازاد حەمە شەریف و کەریم سۆفی» جێگای پەنجە و قەڵەمەکانیان لە بواری وەرگێڕاندا دیارە. هۆکارەکەش ئەوەیە بە زمانێکی پاراو و بە ئەمانەتەوە دەقەکانیان وەرگێڕاوە و لە کاتی خوێندنەوەیاندا ئارامی و دڵخۆشیت پێدەبەخشن.

ڕامان: چین ئەو خاسیەت و سیمایانەی پێویستە لە شیعرێکدا هەبن بۆ کۆن نەبوونی ئەو شیعرە. بە شێوەیەکی دیکە، ئەو شیعرانەی کە چێژیان لێوەر دەگریت دەبێ خاوەنی چ جۆرە خاسیەت و سیمایەک بن؟

ناڵە حەسەن: هەوڵ دەدەم بە کورتی ئەنجام و مەبەستێک بەدەستەوە بدەم. بە بڕوای من شیعر نووسین کردەیەکی ئیستێتیکییە لە نێو بازنەی کایە مەعریفیەکاندا، دیارە مەعریفەی نووسەر بۆ زمان و دەق و ڕەگەزە شیعرییەکان کاریگەری زۆر دەبینێ بۆ وەبەرهەم هێنانی دەقێکی زیندوو. دەقی زیندووش بە مانای دەقەکە هەڵگری دەلالەت و هێما و فۆرم و سیمایەک بێت کە خوێنەر سەرسام بکات و چێژیان پێ ببەخشێ. لە پاڵ ئەمەش وا پێویست دەکا دەقی زیندوو خوێندنەوەیەک زیاتر لەخۆ بگرێت. بە مانای شاعیر لە ئاقاری دەقدا تا چ ئاستێک شۆڕدەبێتەوە بۆ نێو دنیای خەون و خەیاڵە ڕەنگاڵەییەکانی مرۆڤ. بە چ زمانێک کۆد و نهێنییەکانی نێو ڕۆحی مرۆڤ و نێو غەریزە و بوخچە نەکراوەکانی ئومێدە کپبووەکان، لە وێنەیەکی ئیستێتیکیدا دەنووسێتەوە. دەمەوێ ئەوە بڵێم دەقی زیندوو، دەبێ لە ماناداا قووڵ بێت و لە شێوەشدا نوێبوونەوە و تازەگەری پێوەدیار بێت. «دۆناڵد هۆل» شاعیر و نووسەری ئەمریکی دەڵێ: (هیچ پاساوێک نابینم، بۆ بە خەرجدانی ژیانی خۆت بۆ نووسینی شیعر مەگەر شیعری جوان و نایاب نەبێت).

ڕامان: کێشەی گەورەی ڕۆشنبیرانی کورد لە دەرەوەی وڵات کە هەر تەنیا بە جەستە لە دەرەوەی وڵاتن، بە هیچ شێوەیەک ناتوانن لەگەڵ کولتووری ئەم وڵاتە بەریەککەوتنێکی جدی دروست بکەن. تۆ لەم ڕووەوە چۆنی، ئایا توانیوتە پێوەندییەکی ڕۆحی لە نێوان خۆت و کولتووری کەنەدی دروست بکەیت؟

ناڵە حەسەن: ئەم بەریەککەوتن و حاڵەتە ڕۆحیانە یەکێک لە کێشە سەرەکییەکانی وەزعی مرۆڤی پەناهەندە وکۆچبەرە. ئەو مرۆڤانەی کە لە نیشتیمانی خۆیان دابڕاون، وەک «بەختیار عەلی» لە بەشی دووەمی نووسینی (کۆچ بەرەو ناشوێن) دا دەڵێ: کەسی کۆچبەر، کێشەی گەورەی ئەوکات دەست پێدەکا کە کۆچبەر لە هیچ یەکێک لەم دوو دنیایەدا شوێنی ڕاستەقینەی خۆی نادۆزێتەوە، یان هەر لەو نووسینە لە شوێنێکی تردا دەڵێ: «غوربەت کۆمەڵێک هەل و ئەفسوون پێشکەش بە کۆچبەر دەکات نیشتیمانی خۆی پێشکەشیان ناکات، نیشتیمانیش کۆمەڵێک ویستی ڕۆحی و دەروونی و عاتیفی تێردەکا، غوربەت تێریان ناکات، کۆچبەر لە هەر جێگایەک بژی لە هەریەکێک لەم دوو نیشتەجێیەدا شتێکی گرینگ دەدۆڕێنێت.» ئەم حاڵەتە نامۆبیە زیاتر لەلای کەسی خۆرهەڵاتی ڕەنگ دەداتەوە و کاریگەرییەکان تۆختترن، چونکە کەسی خۆرهەڵاتی لە کۆمەڵگەیەکی داخراوەوە هاتوون. ئەوان لە ژیانی پێکەوەیی و خێڵەکی و لە نێو ئامێزی سۆزە گەرمەکەی دایکەوە ڕاهاتوون.لەلای ئێمە سۆز و ویژدان پیوەرن بۆ شتەکان. ئێمەی خۆرهەڵاتییەکان لە نێو ڕووبارەکانی

یادگاری و رووبارەکانی سۆز و ویژدانەوە مەلە دەکەین. بیرکردنەوەکانمان زیاتر خەیاڵئامێز و ڕۆمانسین، ئەم پاشخانە مەعریفیە خێڵەکییە وا لە مرۆڤی خۆرهەڵاتی دەکا بە ئاسانی نەتوانێ تێکەڵ بە کەلچەری کراوەی ڕۆژئاوایی و ئەمریکی ببێ، یان لەگەڵ پێشکەوتنەکانی نێو دنیای سەرمایەداری و دنیای تەکنەلۆژیادا بە نامۆیی بمێننەوە . چونکە لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا، مرۆڤ وەک ئامێرێکی ڕووت مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێ. ئامێرێکی بێ جوولە و بێ ڕۆح و غەریزە و هەستەکانی مرۆڤایەتییان تێدا کپ دەکرێ و دەخنکێندرێ. لەم دنیایەدا ماددە سەرچاوەی هەموو شتێکە نەک سۆز و ویژدان و هەستەکانی مرۆڤایەتی. دوو دنیای تەواو یەکتری جیاواز، دنیای ئامێر و دنیای سۆز و ویژدان. تا منی خۆرهەڵاتیش دەگرێتەوە، منیش کەسێکم بە هەمان پێکهاتە و بیرکردنەوەوە ڕەنگە لەوان زیاتریش لە ژێر کاریگەری پێوەرەکانی سۆز و ویژداندابم. من کە کوردستانم جێهێشت تەمەنم سی و دوو ساڵ بوو، بە مانای سی و دوو ساڵ بیرەوەری پڕ لە کارەسات و مەینەت و پڕ لە سۆز و ویژدان و عەشق و سووتان و بیرکردنەوەی خۆرهەڵاتیانە، ژیان لە نێو بازنە و بەربەستەکانی حەرام و حەڵاڵ. دیارە بۆ منیش کارێکی وا ئاسان نییە کە وەک پێویست بتوانم ئەم بەریەککەوتنە دروست بکەم بە خێرایی بیرکردنەوەکانم بگۆڕم. زۆر بە ئاگاهانە تا بۆم کرابێ هەوڵی جدیم بۆ داوە، زۆر جاران لەگەڵ خۆمدا لە ناوەوە کەوتوومەتە مشتومڕ و زۆر جاران بە ئاکامێکی دەروونی ناخۆش گەیشتووم، یان دوو حاڵەتی دژ بەیەک لە مندا دروست بوون، هەندێ جار بە ترۆپکی نائومێدی و یاخیبوون گەیشتووم. هەندێ جاریش دوای بیرکردنەوەیەکی زۆر زەردەخەنەیەک هاتۆتە سەرسیمام و هیچی تر. من پێم وایە هەنگاو دەنێم بۆ پێشەوە و چاوێکیشم بۆ هەمیشە هەر لە دواوەیە. خۆشم هەست بەم بارە دەروونییەی خۆم دەکەم. زۆر بە ئاسایی هەست بەوە دەکەم کە تەنیا بە جەستە لە دەرەوەم، وا هەست دەکەم زەمەن منی فڕێ داوەتە نێو ئەم کیشوەرە، یان قەدەر غەدری لێ کردووم. من چی بکەم من کوڕی کۆڵانێکی تر و کیشوەرێکی ترم، بە لایلایە و بیرکردنەوەیەکی تر پێگەیەندراوم. مەبەستم پاساو هێنانەوە نییە، بەڵام ئەمە حەقیقەت و پێکهاتە و تواناکانی منە.

ڕامان: بەر لە بڵاو کردنەوەی شیعرێکی نوێ، یەکەمین جار ئەم شیعرە بۆ کێ دەخوێنیتەوە بۆچی؟

ناڵە حەسەن: لە ڕاستیدا هەر شیعرێکی نوێم کە لە دایک دەبێ و یەکەمین جار بۆ خۆمی دەخوێنمەوە، چونکە خۆم یەکەمین خوێنەر و ڕەخنەگری شیعرەکانی خۆمم. من شیعرە تازە وەبەرهەم هاتووەکانی خۆم زۆر دەخوێنمەوە. بۆ ماوەیەک حەزناکەم بڵاویان بکەمەوە، حەز دەکەم هەر لە نێو ئەو کەشوهەوایەدا بمێنمەوە کە شیعرەکەی تێدا لە دایک بووە. لە نێو خەیاڵەکاندا بۆ ماوەیەکی زۆر دەمێنمەوە. شیعرەکانم هێندە دەخوێنمەوە تا ئاستی ئەوەی ئیرەیی بە بڵاوکردنەوەیان دەبەم. حەزناکەم شیعرەکانم لە من داببڕێن و وێڵداشەکانیان لە ناوک و ڕۆحی مندا جیا ببنەوە. بیرمە جارێکیان دوای تەواو بوونی شیعرێکم وا بزانم (خۆڵەمێش و خەونەکانی مێیینەی شیعر) بوو، لە پێوەندییەکی تەلەفۆنیم لەگەڵ بەرپرسی یەکێک لە ماڵپەڕە کوردییەکان پێم گوت: شیعرێکم تەواو کردووە، بەڵام دڵم نایێ بڵاوی بکەمەوە. ڕەنگە ئەمەش حاڵەتێکی نەرگسی بێت لە مندا.

ڕامان: دوای ئەو دابڕانە دە ساڵییە هەولێر چۆن دەبینی بە تایبەتی و لە ڕووی ڕۆشنبیرییەوە بە گشتی. ئایا بیرۆکەی ئەوەت نییە بەیەکجاری بگەڕێیتەوە؟

ناڵە حەسەن: من بە حوکمی ئەوەی تەمەنێکی درێژبوو نەگەڕابوومەوە، هەروەک لە چاوپێکەوتنی تریشدا باسم کردووە، کەوا (تەنیایی و غوربەت) هاتبوونە نێو ژوورەکەم و لەوێوەش بۆ نێو ڕۆحم. دوای ئەم ماوە دوور و درێژەش کە هاتمەوە ماوەکەم تەنیا یەک مانگ بوو. لەم مانگەشدا زۆر سەرقاڵ و پڕکار بووم، بە (چاپکردنی دوو کتێب و گێڕانی کۆڕێکی شیعری و دەرکردنی دوو سیدی شیعری، یەکێکیان بە دەنگی خۆم و ئەوی تریان بۆ شیعرەکانی خولیا بە دەنگی کەسێکی ترەوە، هەروەها گرتنی چەندین چاوپێکەوتنی تەلەفزیۆنی و ڕادیۆیی و ڕۆژنامە و گۆڤار،... تاد)، بۆیە من وەک پێویست بڕی تێنوێتی و تامەزرۆییم نەشکا. لە بەرئەوە من لەزەت و چێژم لە هەموو شتێک دەبینی. لە ڕاستیشدا کوردستان و شارە ڕەنگینەکەی هەولێرم ئاڵوگۆڕی زۆری بەسەردا هاتبوو، ئاڵوگۆڕەکانیش زۆربەیان دڵخۆشکەر بوون. لە نێو هەناسە ماندووەکانی شەقامەکانی ئەو شارەدا هەستم بە ئارامییەکی زۆر و بە شاگەشکەییەکی بێ وێنە دەکرد. ئاڵوگۆڕەکان جوان بوون شیرین بوون، ڕووەو پێشەوە

بوون. لەپاڵ گۆڕانی دیمەنەکان، ئاڵوگۆڕی فەرهەنگی و کۆمەڵایەتیشم بەرچاو دەکەوت. لە نێو رامان و زەردەخەنەکانی سیما و ڕوخساری خەڵکەکانیش هەستم بە ماندوبوون و خەمێکی قووڵ دەکرد، خەمی نان هێشتا هەر بە ڕوخساریانەوە مابوو. لە نێو زەردەخەنەو لە نێو قووڵایی چاوەکانیان پرسیاری زۆرم دەخوێندەوە. لە پاڵ پرسیارەکانیش هەستم بە نیگەرانی و ترسیش دەکرد. ترس لە بوون و لە ئایندەیان. مەبەستمە ئەوە بڵێم: دیمەنەکان و ڕوخسارەکان و زەردەخەنەکان، زۆر شیرین و جوان بوون، پرسیارەکان و ترس و نیگەرانیەکانیش، جەرگبڕ، بەڵام لە بارەی ڕۆشنبیرییەوە ڕەنگە بۆچوون و بینینەکانم زۆر دڵخۆشکەر نەبن. من وام دەبینی ڕۆشنبیرەکانی ئێمە «زۆربەیان» لە دەرەوەی پێکهاتەکانی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی و سیاسی و ئابووری و کولتوورین. بەمانایەک کاریگەرییەک و ڕەنگدانەوەیەکی ئەوتۆیان بەسەر ڕەوشەکەدا نەبوو. زۆربەی زۆریان کۆیلەی ئایدیۆلۆژیا و حیزبەکانن، من وام دەبینی کەوا ڕۆشنبیرانمان زۆربەیان لە دەرەوەی بازنەی بەرهەمهێنانی فیکر و مەعریفەن بۆ پێگەیاندن و بەرەو پێشەوە بردنی کۆمەڵگەی کوردەواریمان، بێخەم و بێئاگا لە ڕەوشی سیاسی و کولتووری و کۆمەڵایەتیمان زیاتر وەک توێژێکی مشەخۆر دەمبینین. کشومات و بێدەنگ، دوور لە داهێنانی بەرهەمی فیکری و داهێنانی دەقی زیندوو و ڕەخنەی جدی.

دەربارەی گەڕانەوەشم بە یەکجاری، من ئەو بیرۆکەیە و ئەو پرۆژەیەم هەیە. پڕ بەدڵیش حەزم لێیەتی، بەڵام وەک دەڵێن: (حەز و ئارەزوو شتێکەو واقیعیش شتێکی تر)، بۆیە من پێمووایە درەنگ، یان زوو ڕۆژێک دادێ بەیەکجاری دەگەڕێمەوە نێو باوەشی نیشتیمانە ئازیزەکەی خۆم و خەونیش بەو ڕۆژەوە دەبینم.

ئا: ڕامان